

DANMARK UNDER DEN KOLDE KRIG

Anmeldelse af DIIS-rapportens bind 3 og 4

Af Simon Valentin Mortensen

Det er et storslået værk, som DIIS har udgivet om Danmarks sikkerhedspolitiske situation under den Kolde Krig. Bind 3 dækker perioden 1979 til 1991, mens bind 4 indeholder en konklusion, litteraturliste og et indeks. Bind 3 og 4 rummer både lange redegørende kapitler om de forskellige trusler imod Danmarks sikkerhed, og lancerer samtidigt detaljerede overordnede synteser om årsagerne til den Kolde Krigs afslutning, tilblivelsen af dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik og spændingerne i NATO. Denne anmeldelse vil primært fokusere på redegørelsens afsnit om den militære trussel imod Danmark og Vesten, dernæst på redegørelsens tolkning af amerikansk strategi, samt på tolkningen af spændingerne i den transatlantiske alliance herunder de såkaldte fodnoter.

Danmark under den Kolde Krig betoner den grundlæggende konsensus i det danske samfund. Selvom der var uenighed i Danmark om midlerne, delte alle politiske aktører, med undtagelse af de marginaliserede kommunister, og langt det meste af befolkningen målene om at undgå krig og at bevare Danmarks selvstændighed. Redegørelsen går skridtet videre, idet den konkluderer, at uenighed og kursskift til en vis grad førte til en frugtbar flerhed af strategier, der komplementerede hinanden overfor Sovjetunionen. Det havde NATO faktisk også haft til hensigt, da man besluttede både at satse på militær afskrækelse og på afspændingspolitikken med vedtagelsen af Harmel-rapporten i 1967. Rapporten konkluderer, at både Vestens konstruktivt imødekommende idepolitik (f.eks. Ostpolitik og CSCE) og den vestlige styrkepolitik (f.eks. Dobbeltbeslutningen og SDI) virkede efter hensigten (bd. 3, s. 51-66).

Parallellen til Henning Poulsen og Bo Lidegaards tolkning af samarbejdspolitikken under besættelsen er nærliggende. Deres pointe var, at Erik Scavenius og de andre politikere bag samarbejdspolitikken overfor den tyske besættelsesmagt ganske vist ikke havde nogen intentioner om at køre parløb med modstands-

bevægelsen og den danske gesandt i Washington Henrik Kaufmann. Men kombinationen af de to politikere havde som konsekvens, at Danmark både slap billigt fra krigens ødelæggelser og undgik at blive behandlet som et land, der var allieret med Tyskland. På samme måde undgik Danmark og Vesten både en gentagelse af traumatet fra den 9. april 1940, og slap sammen med resten af verden også for en ødelæggende atomkrig. Denne eklektiske konklusion står ikke eksplicit i DIIS-rapporten, men den kan udledes af udredningen, som derfor er uegnet til partipolitisk polemik.

Den primære årsag til Sovjetunionens sammenbrud og den Kolde Krigs ophør regnes dog af DIIS-rapporten for at være strukturelle svagheder i sovjetisk økonomi, der i vid udstrækning ikke lod sig påvirke af vestlige aktørers beslutninger (bd. 3, s. 67ff). Skellet mellem aktør- og strukturniveau bliver formentligt trukket en anelse for hårdt op. Rapporten konkluderer således, at forsvarsudgifter udgjorde en kolossal belastning på mellem 25% og 33% af den sovjetiske økonomi (bd. 3, s. 47). Det vides med ret stor sikkerhed, at Cuba-krisen og Kennedy-administrationens indførelse af *Flexible Response* doktrinen fremkaldte en massiv sovjetisk oprustning i begyndelsen af 1960'erne. Forværringen af forholdet mellem Sovjetunionen og Kina i anden halvdel af 1960'erne medførte desuden en femdobling af de sovjetiske styrker ved den kinesiske grænse. Hvis forsvarsudgifterne belastede Sovjetunionens økonomi, kunne økonomien altså påvirkes kraftigt af beslutninger på aktørniveau ved at påtvinge Moskva højere forsvarsudgifter, som foreslået af Reagan-administrationen. Struktur- og aktørniveau kan derfor næppe skilles ad. Ikke desto mindre er redegørelsens analyse af årsagerne til Østblokkens sammenbrud generelt af høj lodighed.

Den militære trussel imod Vesteuropa

Den vigtigste styrke ved udredningen er uden tvivl inddragelsen af enorme mængder kilde-materiale fra Østblokken herunder især Øst-

tyskland og Polen. Den uhyre omfattende dokumentation af Østblokkens militære øvelser og udenrigspolitik peger i retning af, at Sovjetunionen ikke agerede som en revolutionær magt, men tværtimod førte en uhyre traditionel stormagtspolitik, der inddelte verden i indflydelsessfærer, og havde sin militære sikkerhed som højeste prioritet. Denne fremstilling adskiller sig fra Bent Jensens tolkning i *Bjørnen og Haren*, hvor Sovjetunionen ligefrem betegnes som en "unaturlig" stat. DIIS-rapportens konklusion støtter sig til et omfattende materiale, herunder FE's trusselsvurderinger. Ser man på sovjetisk udenrigspolitik i praksis, viser rapporten, at den mere bar præg af forsigtighed, paranoia og ligefrem tilbageholdenhed fra 1979. Den sovjetiske militære fare blev ifølge redegørelsen især overvurderet i firserne, og fremstår ikke nær så truende som f.eks. Adolf Hitlers Tyskland i 1939. Moskva havde således aldrig planer om et uprovokeret angreb på Vesten (bd. 4, s. 48).

Alligevel skildres Sovjetunionen som et stort militært problem for naboerne herunder Danmark fra 1961 til 1987. I DIIS-rapportens redegørelse for sovjetisk strategi og forsvarspolitik fremhæves således at:

"Den nævnte potentielle trussel mod hele Vesteuropa – den store trussel – var betinget af den offensive militære planlægning, der rådede i Sovjetunionen og inden for Warszawapagten specielt i årene 1961-1987, og som betød, at østlandene havde valgt optionen at udkæmpe en eventuel krig med vesten på modpartens territorium. Det indebar for Danmarks vedkommende, at landet, uagtet det førte en bevidst afspændingspolitik, ville blive inddraget i en storkrig fra dennes første dag, samt at der meget hurtigt ville blive gjort forsøg på erobring af landet gennem stort anlagte operationer [...] I og med, at Sovjetunionen valgte offensiven som kampform i sin krigsplanlægning, blev en betydelig potentiel trussel det sikkerhedspolitiske hovedvilkår for Danmark, Norge, Forbundsrepublikken Tyskland og andre stater, der umiddelbart ville komme i berøring med den østlige krigsmaskine" (bind 4, s. 63f).

Leonid Bresjnev og Jimmy Carter vinker til Wiens borgere i forbindelse SALT II-forhandlingerne i 1979. (Arbejdersmuseet & ABA).

Det er en af redegørelsens svagheder, at analysen af den ultra-offensive sovjetiske krigsstrategi ikke udvikles, så det fremstår tydeligere, hvorfor krigsstrategien udgjorde en stærkt destabiliserende og spændingsskabende faktor i Vesten, også selvom der ikke eksisterede reelle sovjetiske intentioner om et uprovokeret angreb på Vesten. I den forbindelse ville det have været oplagt at inddrage amerikanske vurderinger af styrkeforholdet mellem øst og vest. Carter-administrationens tophemmelige opgørelse over det militære styrkeforhold fra april 1977 anslog, at udfaldet af en konventionel krig i Europa i høj grad afhang af, om en af parterne fik et mobiliseringsforspring. Hvis NATO mobiliserede for sent, vil-

le det blive svært at holde linien Weser-Lech, så mere end en tredjedel af Vesttyskland ville gå tabt.¹

Naturligvis er det umuligt at inddrage alt materiale. Men det havde været interessant i det mindste at analysere begge de to supermagters perspektiv på magtbalancen. I stedet konkluderer DIIS-rapporten med overdreven forsigtighed: "Hvis Sovjetunionen i sin sikkerhedspolitik havde valgt en mere defensiv model, i lighed med den Gorbatjov indførte i 1987, hvor man begrænsede sig til at forsvare egne områder i tilfælde af krig, ville Warszawa-pagtlændene være blevet opfattet som en væsentlig mindre trussel" (bd. 4, s. 64).

En anden af konklusionerne er, at War-

szawa-pagten rent militært stod stærkest omkring 1975: “... på hvilket tidspunkt man ikke synes at have næret tvivl om, at man kunne gennemføre planerne, hvis det kom til krig” (bd. 4, s. 49, se også: bd. 3, s. 497). Konklusionen bygger på Østblokkens vurderinger og viser, at den militære trussel fra Sovjetunionen var uhyre reel. Dermed bekræfter rapporten, at der var behov for en militær styrkelse af NATO i halvfjerdserne af hensyn afskrækkelsen og den militære ligevægt, hvorimod ensidig vestlig nedrustning havde bragt den militære balance i fare.

Set fra et amerikansk perspektiv virker året 1975 dog lidt ulogisk i betragtning af, at USA på det tidspunkt havde afsluttet sit engagement i Vietnam. I 1968 udgjorde dette engagement derimod en kolossal belastning for det amerikanske forsvar. Den strategiske reserve var udtyndet, og den amerikanske generalstab Joint Chiefs of Staff (JCS) konkluderede, at USA ikke kunne stille med de lovede forsørgninger til NATO.²

Omvendt konkluderes, at Sovjetunionens militære styrke blev overvurderet af Vesten i firserne. Der citeres fra møder mellem Warszawapagtens forsvarsministre, hvor det blev fremhævet, at indførelsen af højteknologiske våbensystemer i NATO ændrede styrkeforholdet. Anskaffelserne af Leopard 2, M-1 Abrams og Challenger kampvogne forøgede ifølge Østblokkens særdeles pålidelige efterretninger de vestlige panserstyrkers kampkraft med 50%. Situationen blev ikke bedre af, at der kunne stilles spørgsmål ved de polske styrkers pålidelighed efter indførelsen af undtagelsestilstand i Polen. Overlegenheden i vestlig teknologi blev anskueliggjort for den sovjetiske generalstab, da en syrisk panserbrigade udrustet og uddannet efter sovjetisk doktrin blev ødelagt på en time af israelske styrker i 1982. Resultatet var en gennemgribende ændring af Warszawapagtens øvelsesmønster og krigsplaner, som blev mere defensive (bd. 3, s. 498-502; s. 517-536).

NATO fik med andre ord mere militær sikkerhed for sin oprustning. Man kan gå skridtet videre og hævde, at eftersom den militære af-

skrækkelse var sikret, ville endnu højere forsvarsudgifter i firserne i bedste fald have været unødvendige. Partierne der i Vesteuropa og USA modarbejdede en forhøjelse af forsvarsbudgettet, det vil sige demokraterne, de europæiske socialdemokrater og venstrefløjten, forhindrede derfor et spild af ressourcer.

Det amerikanske kursskifte i 1979

Omfanget og betydningen af USA's udenrigspolitiske kursskifte i 1979 betones kraftigt i DIIS-rapporten. Kursskiftet blev for alvor blev stadfæstet ved Reagan-administrationens magtovertagelse i 1981, hvorefter Sovjetunionen blev sat under pres på mange fronter. Antikommunistiske oprør i Nicaragua, Afghanistan og Angola blev støttet massivt, den amerikanske retorik blev meget barsk, forsvarsbudgettet blev drastisk forhøjet, og en række provokerende flåde- og flymanøvrer blev gennemført ved den sovjetiske grænse som led i en psykologisk krigsførelse. Rapporten tolker også de mange ubådsepisoder i den svenske skærgård som udtryk for, at NATO afprøvede det svenske forsvars kompetence og beslut-somhed (bd. 3, s. 469-495).

DIIS-rapporten kan på dette punkt læses som en bekræftelse af fredsbevægelserne, Socialdemokratiet og venstrefløjens påstande om, at USA's sikkerhedspolitik i firserne både var aggressiv og provokerende overfor Sovjetunionen. Rapporten konkluderer, at Reagan spillede højt spil, i den forstand at strategien indeholdt en latent risiko for at fremprovokere en krig. Men samtidigt slås det fast, at gevinsten ved den offensive amerikanske strategi var betydelig, idet den vestlige styrkepolitik på flere måder bidrog til Sovjetunionens sammenbrud (bd. 3, s. 63-66).

Pointen om, at USA skiftede til en mere offensiv strategi fra 1979 til 1981 er ubestrideligt rigtig. Som det hed i det amerikanske forsvarsministeriums målsætninger for 1982: “... emphasis will be given to offensive moves against Warsaw Pact flanks to force diversion of Pact resources from the central

front [...] Opportunities for counteroffensives against North Korea, Vietnam, and Soviet coastal areas will be exploited".³

Det fremgår ikke af redegørelsen, men denne offensiv kan i høj grad ses som en konsekvens af, at Vietnam-krigens effekt på amerikansk udenrigspolitik var begyndt at klinge af. For det republikanske partis vedkommende, var Detente i høj grad et produkt af den politiske, militære og økonomiske svækkelse af USA i slutningen af 1960'erne.

Men man får lidt det indtryk, at forfatterens iver efter at underbygge deres pointe ind i mellem løber af med dem, så kildekritiske overvejelser og princippet om falsifikation af egne hypoteser bliver tilsidesat. Rapporten støtter sig ukritisk til Ole Tunanders kontroversielle fortolkning af begivenhederne i den svenske skærgård. Og ideen om at NATO øvelsen *Able Archer* udløste panikreaktioner i Moskva bygger i meget høj grad på Oleg Gordievskis beretning og på fremstillinger, der også har Gordjevksi som vigtigste kilde (bd. 3, s. 503-516). Man kunne nok forvente, at en officiel redegørelse ikke ville bevæge sig ud på så kildemæssigt tynd is.

Derimod gøres der for lidt ud af Reagan-administrationens SDI-program, som i sig selv var langt mere alvorligt for Sovjetunionens afskrækkelsesevne, end at et par amerikanske destroyere holdt øvelser i Sortehavet. I realiteten var halvfjerdsernes aftaler om våbenkontrol baseret på en byttehandel, som gik ud på at USA opgav sit teknologisk overlegne ABM-forsvar til gengæld for, at væksten i Sovjetunionens kvantitative overlegenhed på offensive strategiske missiler blev bragt til ophør. Lanceringen af SDI betød, at Reagan-administrationen ikke blot fjernede muligheden for yderligere aftaler efter denne formel, men at den også forkastede alle eksisterende resultater af halvfjerdsernes afspændingspolitik (SALT I og SALT II). Det bemærkes i redegørelsen, at en af ulemperne ved SDI var, at det øgede faren for en konventionel krig. Men set fra sovjetisk perspektiv var det centrale problem udsigten til genoptagelse af våbenkapløbet på et højteknologisk område, hvor

Sovjetunionens konkurrenceevne var ringe, men som USSR ikke havde råd til at opgive, hvis den sovjetiske afskrækkelsesevne overfor USA skulle bevares.

Fodnoterne

På trods af disse indvendinger, fortjener DIIS-redegørelsen stor anerkendelse for bredden i analysen. Fordi udredningen ikke kun belyser dansk-amerikanske eller dansk-sovjetiske relationer, opnås i realiteten også en dybere forståelse af Danmarks bilaterale relationer. Årsagen til spændingerne i NATO i firserne var ifølge DIIS-rapporten ikke primært, at lande som f.eks. Danmark nægtede at tilpasse sig til alliancens krav om solidaritet. Problemet var heller ikke, at Danmark lod sig påvirke af sovjetisk støttet fredsarbejde, eller at Danmark gav efter og bøjede sig under direkte pression fra Sovjetunionen. De sovjetiske påvirkningsforsøg var for klodsede og venstrefløjens var for antikommunistisk og for anarkistisk.

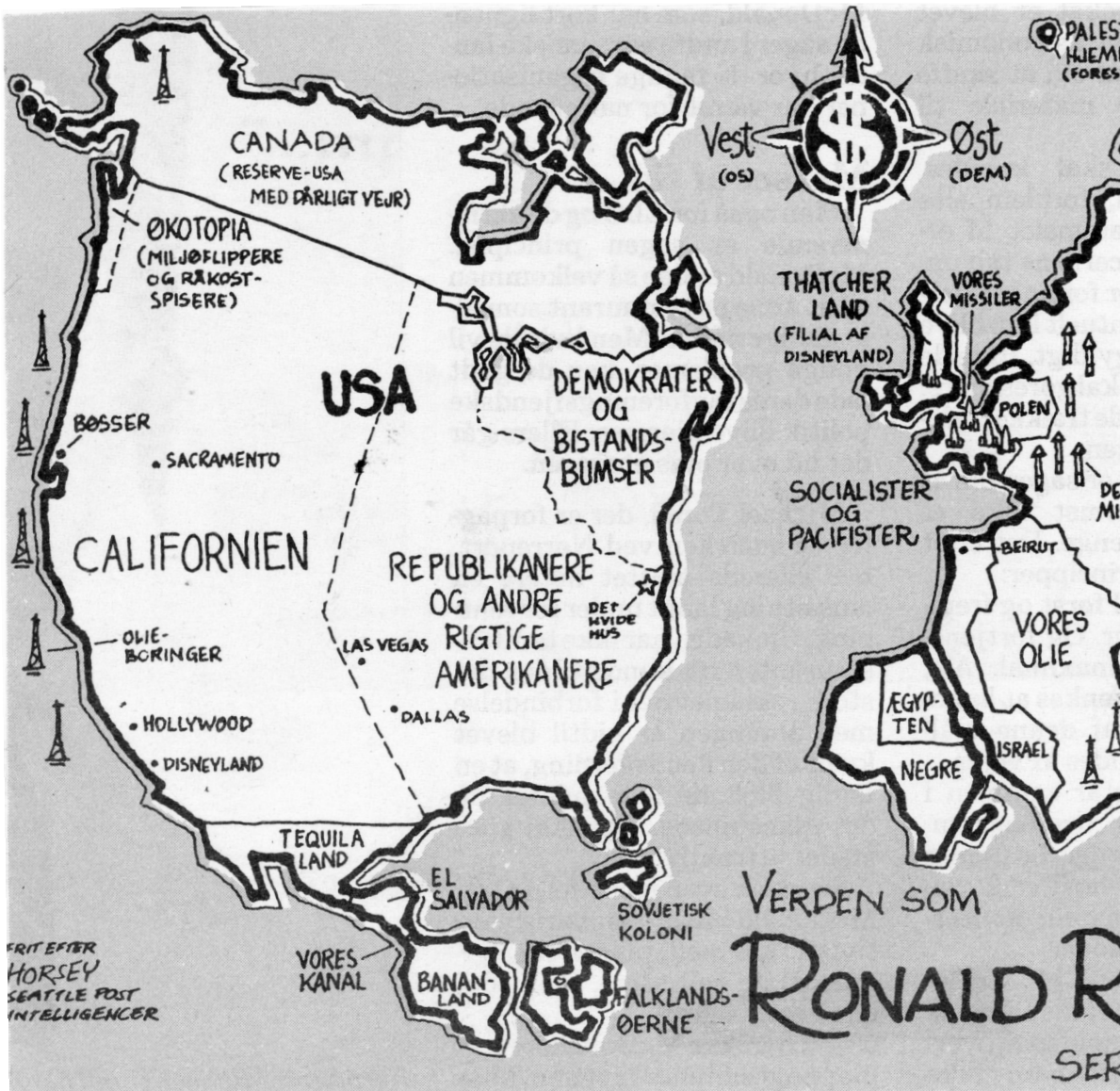
Derimod fremhæves det, at det amerikanske kursskifte drev socialdemokraterne væk fra USA. Problemet var at: "USA's tilpasning til alliancen nåede...på dette tidspunkt det formentligt laveste punkt under den Kolde Krig" (bd. 4, s. 92). Reagan-administrationen havde reelt opgivet Harmel-rapportens anbefaling af en dobbelt strategi: oprustning som sikrede militær ligevægt parallelt med afspænding. Harmel-strategien blev opgivet af Washington til fordel for en ensidig satsning på det militære element. F.eks. blev Dobbeltbeslutningen om opstilling af 572 mellemdistancemissiler som svar på de sovjetiske SS-20 missiler oprindeligt vedtaget i Harmel-strategiens ånd, men den amerikanske forhandlingsposition var så stejl i dette spørgsmål, at Dobbeltbeslutningen reelt blev implementeret af USA som led i en langt mere offensiv strategi overfor Sovjetunionen. Strategien blev aldrig forklaret overfor de vesteuropæiske regeringer, som næppe under nogen omstændigheder ville støtte denne offensiv.

DIIS-rapporten omtaler ligefrem en moderat

fløj i NATO med henholdsvis den vesttyske og den amerikanske udenrigsminister Hans Dietrich Genscher og George Shultz, overfor høgene anført af den amerikanske forsvarsminister Casper Weinberger og Richard Perle (bd. 4, s. 78f). I den udstrækning rapporten støtter nogen politik, er det Schultz og Genschers linie.

Fodnoterne tolkes som et forsøg på at fastholde den kombination af balancestrategi og

imødekomende idepolitik, som den socialdemokratiske, vesttyske regering havde ført under kanslerne Willy Brandt og Helmut Schmidt: "Der var i stigende grad utålmodighed med konfrontationselementerne i den amerikanske linje, og [...] man ønskede at bygge videre på den hidtidige ligevægts- og samarbejdsstrategi" (bd. 4, s. 75-85). Den geopolitiske forklaring får fodnoterne til at fremstå langt mindre irrationelle og usaglige

end i mange borgerlige fremstillinger om perioden, hvor de nærmest har fået mytologisk status af syndefald på linie med Corfitz Ulfeldts forræderi imod kongen. Niels Jæger kaldte f.eks. sin bog om fodnoterne: "Det historiske svigt". DIIS-rapportens nøgterne geopolitiske analyse af dramatiserer fodnoterne ved at inddrage den globale kontekst.

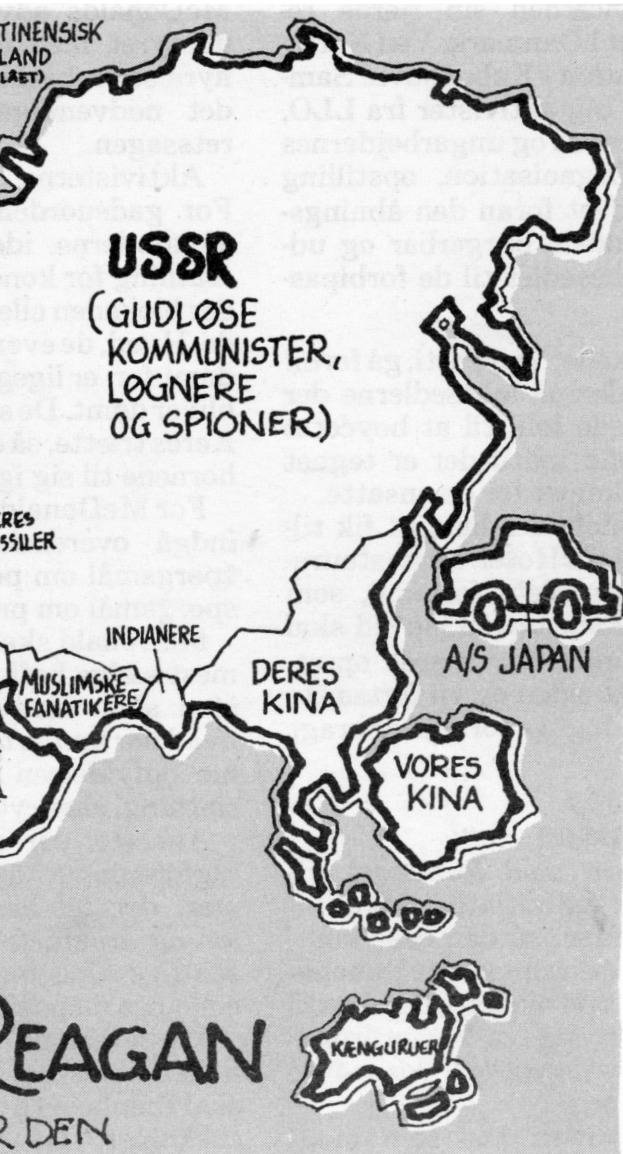
Tolkningen adskiller sig til en vis grad fra Nikolaj Petersens analyse i bind 6 af Dan-

marks Udenrigspolitiske Historie, selvom der er enighed om, at den offensive amerikanske strategi, Socialdemokratiets oppositions-optik og fredsbevægelsen spillede en rolle. Men i Nikolaj Petersens fremstilling spiller oppositions-optik en væsentligt større rolle som motiv-forklaring end i DIIS-rapporten. Til fordel for Nikolaj Petersens holdning taler, at der opstår problemer med at bruge den amerikanske højredrejning som forklaring fra 1986. På det tidspunkt viste afstanden mellem præsident Ronald Reagan og den sovjetiske generalsekretær Mikhail Gorbachev sig langt mindre end ventet under et topmøde på Island. I 1987 underskrev Reagan og Gorbachev aftalen om afskaffelse af mellemdistance-missiler, og det er svært at se behovet for at skabe afspænding ved hjælp af fodnoterne.

Til fordel for DIIS-rapportens tolkning taler, at den amerikanske politik overfor Sovjetunionen faktisk blev skærpet i en vigtig henseende i 1986. Det år lancerede Reagan-administrationen sin dybt kontroversielle "omfortolkning" af ABM-traktaten, som reelt undergravede forbudet imod landsdækkende missilforsvar og dermed brød med 14 års amerikansk forsvarspolitik.

Spørgsmålet er imidlertid, om DIIS-rapporten reelt undervurderer afstanden mellem på denne ene side Helmut Schmidt, George Shultz og Hans Dietrich Genscher, og på den anden side Willy Brandt, Egon Bahr og de europæiske socialdemokrater, fordi den kun opererer med to forskellige strategiske "fløje" i NATO. Schmidt, Shultz og Genscher støttede jo opstillingen af de 572 mellemdistancemissiler i 1983, som Brandt-fløjen var imod. Der var snarere tre forskellige strategier, som alle var forankret i NATO: Højrefløjen anført af henholdsvis den amerikanske og den vesttyske forsvarsminister Casper Weinberger og Manfred Wörner satsede på militær styrke, og var uhyre skeptisk overfor forhandlinger. En moderat fløj med Shultz og Genscher anså i overensstemmelse med Harmel-rapporten militær styrke for at være forudsætningen for at føre forhandlinger med Sovjetunionen. Og en venstrefløj bestående af socialdemokraterne

Land og Folk 5. februar 1983.

vægtede imødekommenhed højere end militær styrke.

Udover det amerikanske kursskifte ser DIIS-rapporten flere årsager til fodnoterne. Uffe Ellemann Jensen optrådte provokerende og udæskende. De borgerlige danske partier havde længe forsømt at sætte sig ordentligt ind i sikkerhedspolitiske spørgsmål, og lod sig styre af en instinktiv snarere end en rationelt begrundet loyalitet overfor NATO. Schlüter-regeringen prioriterede desuden den økonomiske genopretningspolitik højest, hvorfor den lod sig styre af det alternative sikkerhedspolitiske flertal. Og Socialdemokratiet i Danmark forsøgte at efterligne det vesttyske SPD's kurs uden at have forstået det overordnede koncept, hvilket førte til slingrekurs og "argumentativ selvfiksering". Derimod regnes opportunistisk oppositionsoptik ikke for grunden til, at Socialdemokratiet støttede fodnoterne.

Udredningen konkluderer, at der ikke findes beviser for, at fodnoterne var en trussel imod Danmarks medlemskab af NATO, eller at de fik negative følger. Men det skyldtes ifølge rapporten blandt andet, at Danmark generelt var en loyal allieret, som ganske vist ikke ydede så stor en indsats i form af forsvarsbudgettet, men som i høj grad lod sig integrere i det daglige militære arbejde. Det danske forsvar tilskrives en del af æren for, at fodnoterne ikke fik større effekt. Efterhånden udviklede:

"... det danske forsvar sig i denne proces til en organisation, der var i stand til at indgå effektivt i operationer med allierede styrker, og med et officerskorps, der levede op til international standard [...] [amerikanerne] udtrykte deres respekt for indstilling og engagement i det danske forsvar, hvilket de militært set fandt vigtigere end sikkerheds-politikken" (bd. 4, s. 90; s. 93f).

Konklusionerne renser derfor ikke så meget Socialdemokratiets fodnotepolitik, som den rehabiliterer statsminister Poul Schlüter for hans beslutning om ikke at udskrive valg som reaktion på fodnoterne, idet Schlüters regering udøvede effektiv *damage control* og udgjorde:

"... et bolværk imod det sikkerhedspolitiske flertals 'kaosmagt' " (bd. 4, s. 101).

Når disse konklusioner alligevel er stødt på massiv kritik fra højre side af folketingsalen skyldes det formodentligt, at rapporten er så nuanceret, videnskabelig og lang, at den er uegnet til at blive brugt som politisk våben imod Socialdemokratiet og venstrefløjten. Danmarks sikkerhedspolitiske problemer under den Kolde Krig reduceres ikke til, at en samling landsforrædere og kujoner svigtede deres fædreland ved at udøve 5. kolonne virksomhed for fjenden. Langt mere komplekse kausalsammenhænge afdækkes, og det demonstreres, at f.eks. konsekvenserne af Reagan-administrationens udenrigspolitik var dobbelttydige. Fredsbevægelsen skildres med undtagelse af den sovjetisk styrede Samarbejdskomiteen for Fred og Sikkerhed som uafhængig og oprigtigt bekymret over udsigten til en atomkrig, hvilket fremstår som en meget forståelig reaktion i lyset af DIIS-rapportens skildring af Reagan-administrationens strategi.

Folketingspolitikere fra venstrefløjten har da også forsøgt at tage udredningen til indtægt for deres holdninger til den Kolde Krig.⁴ Men det kræver en meget selektiv plukning af udvalgte passager i rapporten kombineret med en god portion ordblindhed at nå til den konklusion. Fredsbevægelsens strategiske analyser og løsningsforslag fremstår atavistiske og temmelig naive i lyset af DIIS-rapporten. Udredningen konkluderer således, at kontrollen med dansk territorium var afgørende for udfaldet af en storkrig i Europa. Ideen om at Danmark kunne undgå at blive involveret ved at vælge neutralitet eller ved at erklære sig som atomvåbenfri zone bliver dermed effektivt afkræftet. Ingen af supermagterne kunne risikere at lade Danmark ligge hen som et militært vakuum.

En anden af konklusionerne er samtidigt en afkræftelse af, at et militært forsvar af Danmark var håbløst. I sin vurdering af den militære trussel fra Østblokken konkluderes det, at Østblokkens konventionelle overlegenhed over NATO i Østersø-området gik hastigt ned

af bakke efter 1975. Rapporten fremhæver, at Østblokkens flådestyrker i Østersøen forældes, samtidigt med at NATOs flåder moderniseres med antiskibsmissiler af typen Harpoon. Det konkluderes, at sølandsætning af polske og sovjetiske styrker i Danmark grænsede til det selvmorderiske, pga. NATOs kolossale ildkraft, ubådsstyrker og muligheden for udlægning af minefelter, som Østblokken ikke havde et effektivt forsvar imod (bd. 3, s. 464ff; bd. 4, s. 55). Om udsigten til at der blev brugt atomvåben imod Danmark konkluderer rapporten: *“Den østlige teori for indsættelse af kernevåben var forskellig fra fase til fase, men fra 1970’ernes begyndelse gjaldt som beskrevet doktrinen om ikke-førstebrug”* (bd. 4, s. 51).

Denne konklusion dementerer de mest skræmmende trusselsbilleder af Sovjetunionen, men samtidigt er rapporten dermed en afvisning af den hørupske “hvad skal det nytte”-pacifisme, som lå til grund for en del af modstanden imod NATO. De militære og de geopolitiske forudsætninger for et brud med neutralitets-linien var langt gunstigere fra 1949 til 1989, end da Tyskland invaderede Danmark den 9. april 1940. Ifølge redegørelsen var det muligt at forsvare Danmark uden at ødelægge landet, det vil sige uden at bruge atomvåben, hvilket i høj grad får Socialdemokratiet, Venstre og de Konservatives beslutning om at melde Danmark ind i NATO i 1949 til at fremstå som en rigtig beslutning. DIIS-rapportens bærende pointe er, at denne beslutning aldrig for alvor blev fraveget.

DIIS-rapporten skildrer heller ikke Danmark som et land, der kørte på frihjul på resten af NATO’s bekostning. Der henvises til, at Danmark som demokratisk stat med stor opbakning til NATO-medlemskabet i befolkningen tilførte den vestlige alliance legitimitet. Samtidigt bidrog Danmark på det geostrategiske plan i kraft af sin placering ved Østersøen i krigstid, og med værdifulde lytteposter som indsamlede efterretninger fra Østblokken i fredstid. Endeligt udgjorde Thule-basen et centralt led i den amerikanske varslingskæde. Mange af disse pointer går igen i Poul Villau-

me og Thorsten Borring Olesens bind 5 i Dansk Udenrigspolitik Historie, hvor det også fremhæves som en af NATOs styrker, at alliancen kunne rumme en større forskellighed end Østblokken.

Konklusion

Der er flere grunde til, at redegørelsen er blevet misbrugt partipolitisk. Længden kan man ikke klage over, når man ser på det omfangsrige kommissorium og det kolossale kildemateriale. Men selve konklusionen er så lang, at den i visse spørgsmål ikke foretager en endelig afvejning af forskellige faktorerers betydning, men bliver næsten lige så detaljeret og nuanceret som resten af rapporten. Dele af rapporten er velskrevet og decideret medrivende læsning, men niveauet holdes ikke igennem hele redegørelsen.

Når alt det er sagt, har DIIS-rapporten bragt forskningen om Danmark under den Kolde Krig et meget langt stykke videre. Folketingets partier har ikke fået det partipolitiske våben, som de havde håbet på, men de har fået noget meget bedre. Sammen med bind 6 i Danmarks Udenrigspolitiske Historie af Nikolaj Petersen, vil DIIS-rapportens bind 3 i mange år frem udgøre standardværket om Danmark under den Kolde Krig fra 1979 til 1991

Noter

1. Memorandum for the Secretary of State et al. from Secretary of Defense Harold Brown, 6/6 1977 tab B: Presidential Review Memorandum NSC-10: Military Strategy and Force Posture Review Final Report. Top Secret. Internet side: <http://fas.org/irp/offdocs/prm/prm10.pdf>, II-1 til II-9. En anden mulighed er Nixon-administrationens vurdering, se: Nixon Presidential Materials Project, National Archives II College Park, Maryland. NSC Institutional Files Box H023 folder 9 Memorandum for Office of the Vice President et al Subject: Response to NSSM 3: US Military Posture and the Balance of Power 6/9 1969. Attached: General Purpose Forces Section, 5/9 1969 Secret.
2. Lyndon B. Johnson Foreign Relations of the United

States Volume X: National Security Policy, Washington 2002: 679-684. Memorandum From the Joint Chiefs of Staff to Secretary of Defense Clifford JC-SM-221-68 Washington, April 10, 1968. Top Secret.

3. Halloran, Richard 1982: "Pentagon Draws Up First Strategy For Fighting A Long Nuclear War" New York Times 29/5.

4. F 16 BEH1 tirsdag 2 maj 2006, Forespørgsel nr. F 16: Forespørgsel til udenrigsministeren og statsmini-

steren: "Deler regeringen hovedkonklusionerne i DI-IS-rapporten "Danmark under den kolde krig"?" Af Villy Søvndal (SF) og Ole Sohn (SF). <http://folketinget.dk/?/samling/20051/MENU/00000002.htm>

Simon Valentin Mortensen, Ph.d., Amanuensis,
Aarhus Universitet,
Institut for Historie og Områdestudier.